

میرزا جعفر خان خواجه نوری

موفق الدوله

و
سفارت نامه لرستان

www.ketab.ir

تالیف و تصحیح

دکتر ساسان والی زاده

شناسنامه

موفق الدوله وسفارت نامه لرستان

موفق الدوله و سفارت نامه لرستان
تألیف و تصحیح: ساسان والی زاده
انتشارات: هاویر، همراه: ۰۹۱۶۹۷۰۰۴۰۶
شمارگان: ۵۰۰ نسخه، چاپ اول ۱۴۰۰
امور هنری: احسان نوری نجفی
مدیر تولید: سہیمہ اسدزادہ
چاپ و صحافی: روز
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۲۵-۹۸-۴
بہا: ۶۰ هزار تومان

Haavirpub@gmail.com - Instagram:havir.pub

کلیہ حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه	والی زاده، ساسان، ۱۳۵۳
عنوان و نام پدیدآور	موفق الدوله و سفارت نامه لرستان: میرزا جعفرخان خواجه نوری /
تألیف و تصحیح: ساسان والی زاده
مشخصات نشر	خرم آباد، انتشارات هاویر، ۱۴۰۰
مشخصات ظاہری	۲۶۴ ص، مصور، عکس، نمونه
ISBN ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۲۵-۹۸-۴
شابک	
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتاب نامه ص ۲۳۹-۲۴۷: همچنین به صورت برنویس
یادداشت	نمایه
موضوع	خواجه نوری، جعفر، ۱۲۵۰-۱۳۲۱
موضوع	دولتمردان -- ایران -- قرن ۱۳ ق. -- ۱۴ -- سرگذشت نامه
موضوع	Statesmen -- Iran -- 19-20th century -- Biography
موضوع	سیاستمداران ایرانی -- قرن ۱۳ ق. -- ۱۴ -- سرگذشت نامه
موضوع	Politicians, Iranian -- 19 - 20th century -- Biography
موضوع	نمایندگان مجلس -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ ق. -- ۱۴
موضوع	Legislators -- Iran -- History -- 19th- 20th centuries
موضوع	لرستان
موضوع	lorestan (Iran: Province)
موضوع	ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق.
موضوع	Iran -- History -- Qajars, ۱۹۲۵ - ۱۷۷۹
موضوع	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰
موضوع	Iran -- History -- Pahlavi ۱۹۴۱ - ۱۹۲۵
موضوع	DSR ۱۳۲۹
رده بندی کنگره	۹۵۵ / ۰۷۴۰۹۲
رده بندی دیویی	
شماره کتاب شناسی ملی	۸۵۱۶۰۷۲

..... فهرست

۹	اشاره
	فصل اول: زندگی و روزگار موفق الدوله
۱۵	سخن به ناگزیر
۱۷	در آینه دیگران
۱۹	لقب
۲۱	خانواده و خاندان
۴۳	تصویر مشوش
۴۴	مرجع شناسی خاندان
۴۵	زندست سیاسی موفق الدوله
۴۶	لشکرنویسی فوج سواد کوه، در مسیر اجلادی
۴۶	لشکرنویسی کرمان، ماجرای شیخ شمشیری
۴۸	لشکرنویسی لرستان، مقبولیت و حکمیت
۵۰	عدلیه فارس، سفارش خسورگان
۵۱	حکومت کرمان و بلوچستان، با لُجه بختیاری
۵۲	حکومت لرستان، نقیر و نقار
۶۴	حکومت اصفهان، تبلیس و تدلیس
۶۶	بار دیگر لرستان، قوام و دوام

۶۸	حکومت قزوین، زندانی کودتا
۷۱	حکومت کرمانشاه، جلب کفایت
۷۴	حکومت همدان، هزارتوی هزار فامیل
۷۷	حکومت گرگان، فتنه آخوند و روس
۸۳	حکومت لرستان، تشریف و تشویش
۸۵	حکومت بوشهر، گرای ۲۳۵ درجه
۸۶	حکومت زنجان، پنج در هشت
۸۶	حکومت خراسان، رویای تعبیر نشدن
۸۸	حضور در مجلس، او پنجره مردم
۹۴	نقطه پایان
	فصل دوم: سفارت نامه لرستان
۹۷	درباره اثر
۱۰۰	کاتب اثر
۱۰۵	متن سفارت نامه
	فصل سوم: پیوست ها
۱۳۹	اقتباس و انتحال
	فصل چهارم: تصاویر و اسناد
۱۷۳	تصاویر و اسناد
۲۳۵	منابع و مآخذ
۲۴۶	نمایه اشخاص

..... اشاره

زنگار گرفتن از رخ تاریخ و فرهنگِ فرخ و پرفرازان به واسطه احیا و تصحیح متون و نسخ قدیمی و طیفه بایا و ارجمندی است که به رغم سعی بسیار هنوز غُشری از اعشار صورت نگرفته است. طُرفه آن که این زحمت دشوار در بازاری مبالغاتی و میان مایگی عصر متاعی است که خریداری ندارد.

تصحیح و مذاقه و نسخه های خطی و مهجور و خروج آنها از خمول، زوایای تاریک تاریخ کشور را روشنائی بخشد. کوشش در این راه به مثابه پوشیدن کفشی برای کشف داشته های فرهنگی کشور است که کمتر سود آن تکمیل هویت فرهنگی است. پیش از این نیز گفته ام تصویر واقعی ایران هنگامی به صورت کامل پدیداری شود که تاریخ محلی مناطق و ایالات و ولایات آن استخراج و در کنار هم قرار گیرد. تا از برآیند آن مجموعه ای جامع از فرهنگ و تاریخ به دست آید. البته چنین خواسته ای وقتی تحقق می یابد که همه متون و اسناد از حبس مخازن و کج منازل رها و در دسترس پژوهشگران و خواستاران قرار گیرد.

حُسن دیگر این کار شناخت بیشتر رجال سیاسی و فرهنگی کشور است. به ضرس قاطع می گویم که هنوز دانسته های ما از رجال و شخصیت های تاریخی اندک است، این شناخت حتی برای رجال عصر حاضر هم کامل نیست. هنوز حکام ولایات به ترتیب تاریخی احصاء و فهرست نشده و شرح احوالات ایشان یا استخراج نشده یا خالی از اغلاط و ابهام و نواقص نیست. برای شناخت رجال دوسه اخیر حتی کارهای سترگی از جنس کتاب های کوشندگان ارجمندی چون باقر عاقلی و مهدی بامداد هم حق مطلب را ادا

نی کند. چاره‌ای نیست و باید منتظر آیندگان بود تا با کنکاش این نقیصه را بپوشانند. این کتاب وظیفه‌ای دوگانه‌ای را به عهد گرفته است. هم یکی از شخصیت‌های موثر دوره قاجار و پهلوی را معرفی و فراز و فرود زندگی خصوصی و سیاسی او را درآینه اسناد کشف و عرضه کرده و هم اثری مهجور از او درباره ایلات و جغرافیای لرستان را تصحیح نموده است.

جعفر خواجه نوری ملقب به موفق الدوله از سرکردگان خاندان معظم خواجه نوری و از کارگزاران دو سلسله پادشاهی است که در اکثر ایلات و ولایات کشور ریاست داشته است. این کتاب تلاش کرده است تا ضمن اشاره به عقبه، خاندان و خانواده او که اکثراً از معارف زمان خود بوده‌اند، مسیر زندگی او را در حکومت‌های مختلف بپیماید و شخصیت او را از پس اسناد و اقوال کشف نماید.

شگفت‌انگیز است درباره چنین شخصیتی که در یازده استان کشور حاکم یا کارگزار حکومتی بوده و سه دوره وکیل مجلس و یک هیأت رئیس آن بوده است، به اندازه ۵۰۰ کلمه در شرح تراجم و کتب رجالی و فرهنگ‌های رایج وجود نداشت و جالب تر آن که هیچ تصویری از او در دست نبود! همین گزاره معترضه دشواری کار مصحح را در تالیف و تدوین این کتاب آشکاری سازد و شاید این کتاب از معدود آثاری باشد که عمل مطالب آن از طریق سند پژوهی استخراج و نوشته شده است، آن‌ها که در این وادی تجربه‌ای دارند بر سختی این چنین کاری آگاهند.

یکی از خوشبختی‌های مصحح، یافتن نوادگان این رجل سیاسی در خارج از کشور بود که پاره‌ای تصاویر و اسناد را در خزینه شخصی و خانوادگی خود محفوظ داشتند، بخشی از تصاویر را نیز عبدالله خواجه نوری در مجموعه‌ای غیررسی گرد آورده بود. در این میان نوه هنام او جعفر خواجه نوری در لندن نقش موثری در دسترسی به این اسناد داشت. در کنار آن، مجموعه اسناد کتابخانه ملی، مجلس شورای اسلامی، موسسه مطالعات و

پژوهش‌های سیاسی و برخی مجموعه‌های خصوصی هم پایه کار را تشکیل دادند. بخش دشوار این داستان متصل ساختن تکه‌های پراکنده اسناد و احکام برای ساختن تصویری شفاف از موفق‌الدوله بود. بی‌تردید اکنون که این کتاب به سرانجام رسیده است هم چهره یکی از رجال مهم دوره قاجار و پهلوی و بازشناسی شده و هم از پس معرفی خانواده و خاندان او گشایش‌های فراوانی برای شناخت سایر خاندان‌ها و نوری صورت گرفته است. مصحح از میان بیش از ۲۰۰ سند دست‌اول، کمتر از چهل سند را که راه‌گشا بود ضمیمه کتاب نمود.

اما بخش دوم این کتاب، معرفی و تصحیح یکی از معدود آثار خطی موفق‌الدوله است. رساله لرستان اثری که حجم ولی بسیار ارزشمند از موفق‌الدوله است که در زمان حکمرانی نظام‌السلطنه بر لرستان در تاریخ بیست و ششم ربیع‌الاول ۱۳۳۲ قمری برابر با سوم اسفند ۱۲۹۲ یعنی چند ماهی پیش از وقوع جنگ جهانی اول نگاشته شده است. چنین می‌نماید هدف او از این تألیف که در این زمان معاونت حکومت را داشته تهیه گزارشی از ایلات و طوایف و معرفی فشرده سرکردگان و محل اقامت آنها به منظور سهولت در احصاء مالیات بوده باشد، اما به هر روی این رساله کوچک که در اصطلاح سفارت نامه نویسی گفته می‌شود، سند ارزشمندی برای شناخت جغرافیا، ایل‌شناسی و رجال لرستان در عصر احمدشاهی است. تک‌نسخه این کتاب از سوی سید فرید قاسمی با گشاده دستی قبل از اهداء به کتابخانه مسجد اعظم قم در اختیار نگارنده قرار گرفت. مصحح، این اثر را با دقت بسیار بازخوانی و به روش قیاسی تصحیح و به منظور آشکار ساختن زوایا و دقائق آن شرح و حاشیه بسیار بر آن نوشت تا همه نام‌ها و جاها برای خواننده امروزی و برای پژوهشگران معرفی و به عنوان منبعی مهم از عصر احمدشاهی در سایر پژوهش‌ها بکار گرفته شود، کما آن که در دهه‌های بعد همین نسخه خطی بی‌ذکر نام، مآخذ چند نوشته دیگر قرار گرفت که در متن کتاب به آنها اشاره کرده‌ام.